

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาณาจักรล้านนา ครอบคลุมพื้นที่ภาคเหนือตอนบน มีความเจริญรุ่งเรืองมากในช่วง พุทธศตวรรษที่ 20-21 มีอารยธรรมที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางการเมือง เชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี และ ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นอาณาจักรล้านนา โดยมีเมืองเชียงใหม่เป็น ศูนย์กลางการปกครอง ประวัติศาสตร์อันยาวนานของล้านนา ได้หล่อหลอมให้ผู้คนในดินแดนแห่งนี้ มีแบบแผนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์จนได้ชื่อว่า ล้านนาเป็นดินแดนแห่ง ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีความงดงาม แสดงออกถึงเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ผู้คนที่อาศัยอยู่ ในดินแดนล้านนามีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน¹ ปัจจุบันร่องรอยทางศิลปวัฒนธรรมล้านนา ยังปรากฏให้เห็นในลักษณะของโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงความ เจริญรุ่งเรืองของล้านนาในอดีตที่มีการสืบทอดต่อกันมา ทางสภาพภูมิศาสตร์อาณาจักรล้านนามีพื้นที่ กว้างขวางและมีประชากรที่หลากหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ ลัวะ ไทลื้อ ไทเขิน ไทใหญ่ และกลุ่มชาติพันธุ์ ต่าง ๆ มีรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตที่ผูกพันกับความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศิลธรรม และวิธีการกระทำต่าง ๆ ที่มีแบบแผน ตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ ที่มีคุณค่าในอดีตและยังคงสืบทอดจนถึงทุกวันนี้

ดนตรีล้านนาเป็นศิลปวัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่สะท้อนความเจริญรุ่งเรือง และเป็น โครงสร้างหนึ่งของ วัฒนธรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับผู้คนที่อาศัยอยู่ในแถบนี้ “ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็น ส่วนส่วนในการประกอบอาชีพทำมาหากิน เป็นส่วนส่วนของการพัฒนาการสังคม ประวัติศาสตร์และ โบราณคดี”² จากที่กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมดนตรีที่มีบทบาทสำคัญกับวิถีการดำรงชีวิต ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรล้านนาอย่างกว้างขวาง

¹สุรพล คำวิหัทธกุล, ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม. (กรุงเทพฯ:คอมแพคท์พริ้นท์จำกัด,2542), หน้า 170

²สุจิตต์ วงษ์เทศ, ดนตรีไทยมาจากไหน. (วิทยาลัยดุริยางคศิลป์มหาวิทยาลัยมหิดล,2553), หน้า 11-12

วงปีพาทย์ล้านนาเป็นวัฒนธรรมดนตรีประเภทหนึ่งที่ปรากฏในดินแดนล้านนามาช้านาน ปรากฏชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “ปาดก๊อง” หรือ “วงปาด” เป็นวงดนตรีที่มีความสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิต ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชาวล้านนาดังจะพบว่าชาวล้านนาเอาปาดก๊องเข้าไปประกอบแห่ ในกิจกรรมทางพุทธศาสนา แห่ประโคมพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อในการนับถือผี คือ พิธีพ่อน ผีมด พิธีพ่อนผีเม็ง และพิธีพ่อนผีเจ้านาย และเสียงแห่ประโคมของปาดก๊องเป็นเสมือนสัญลักษณ์ ของพิธีศพแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปาดก๊องกับ โครงสร้างของวัฒนธรรมล้านนาที่ เชื่อมโยงกันอย่างเหนียวแน่น³

จากการพัฒนาของภาครัฐในระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมาพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและเศรษฐกิจอย่างมาก จากนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาลที่มุ่งพัฒนาเป็นเมืองอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2512 ตามแผนนโยบายแห่งชาติฉบับที่ 4, 5 และ 6 ระบุว่า จะพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์กลาง ธุรกิจการค้า การบริการ และการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบน และขยายบทบาทเป็นแหล่ง อุตสาหกรรม (เชียงใหม่ – ลำพูน) ที่สำคัญมากขึ้น ผลจากการขยายตัวอย่างมากในภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและภาคบริการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เข้ามาชมความงดงามของ ศิลปวัฒนธรรมล้านนา ทำให้พื้นที่ในเขตเมืองเกิดการขยายตัว ส่งผลกระทบต่อการอพยพเข้าอาศัย ของคนต่างถิ่น การเสื่อมสลายของสังคมชนบท และการคุกคามจากวัฒนธรรมอื่น⁴ ทำให้วัฒนธรรม ล้านนาเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลง

วงปีพาทย์ล้านนาก็เป็นโครงสร้างส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมดนตรีล้านนาที่ได้รับผลกระทบและเกิด การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ ดังปรากฏว่าปีพาทย์ล้านนาเป็นวงดนตรีที่มีอาชีพรับจ้างบรรเลงในงานไหว้ ครุผีเจ้านายโดยเฉพาะหรือเป็นหลัก วงดนตรีประเภทนี้มีมากในเขตอำเภอดอยสะเก็ด สันทราย สารภี และมีชื่อเสียงโด่งดังแตกต่างกันรวมทั้งราคาก็แตกต่างกันด้วย ข้อที่น่าสังเกตก็คือการผสมกัน ระหว่างของเก่าและของใหม่ได้อย่างไม่ขัดเขิน จะเห็นได้จากเครื่องดนตรีที่เราอาจถือว่าเป็นของเก่า ของท้องถิ่น หรือเป็นของไทย เช่น ระนาด ปี่ แคน ส่วนที่เป็นของตะวันตกก็มี กลองชุด กลองที่ใช้ บรรเลงในวงลาตินอเมริกา กีตาร์ไฟฟ้า ลูกแซ็กและแทมมะลิน เพลงที่ใช้บรรเลงก็มีทั้งเพลงพื้นเมือง เหนือ เพลงไทยเดิม เพลงลูกทุ่ง เพลงลูกกรุง และเพลงสากล เพลงแทบทุกเพลงจะบรรเลงในจังหวะที่ เร็ว และกระแทกกระทั้น หากวงดนตรีเล่นเพลงช้า บรรดาเจ้าทั้งหลายก็จะตะโกนเรียกร้องขอเพลง

³พิพัฒน์พงษ์ มาศิริ, ปาดก๊อง : วงปีพาทย์ล้านนาในบริบทสังคมเชียงใหม่, (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขามหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2552), หน้า 134

⁴เชนสวรรค์ เจริญเมือง, มาจากล้านนา, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2538), หน้า 143-158

ม้วน ๆ หมายถึง เพลงมัน ๆ ในจังหวะเร็ว ๆ⁵ การปรับเปลี่ยนรูปแบบดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาวงปีพาทย์ล้านนาเป็นอย่างมาก

ผลจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบดังกล่าวทำให้วงปีพาทย์ล้านนาในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็น 2 ลักษณะคือ 1. ปี่ดก้องแบบแห่พื้นเมือง หรือบางที่เรียกว่า รูปแบบแห่ปะเก๋า หมายถึง ปี่ดก้องที่มีแต่เฉพาะเครื่องดนตรีพื้นบ้านในการผสมวง ได้แก่ แนน้อย แนนหลวง ปี่ดอกลี ปี่ดกุ่ม ปี่ดเหล็ก ก้องวง กลองเต่งถึง กลองปึงปึง ปี่ดก้องในรูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่มีมานานแล้วในอดีต ใช้ในพิธีกรรมพืชมงคล พิธีแห่ เป็นหลัก ปี่ดก้องในรูปแบบแห่เมืองนี้ปัจจุบันเหลืออยู่ไม่มากและมีการว่าจ้างให้ประโคมน้อยครั้ง ในปัจจุบันอยู่ในสภาพเสื่อมสลาย แบบที่ 2 คือ ปี่ดก้องแบบแห่ประยุกต์ หมายถึง ปี่ดก้องที่มีเครื่องดนตรีสากลเข้ามาผสมผสาน ได้แก่ กีตาร์อเล็กโทน กลองชุด เป็นต้นซึ่งปี่ดก้องในรูปแบบนี้กำลังเป็นที่นิยมในสังคมชาวเชียงใหม่ปัจจุบันและสามารถที่จะดำรงอยู่ได้ในสังคมปัจจุบัน ในขณะที่ปี่ดก้องในรูปแบบดั้งเดิมกำลังตกอยู่ในสภาพเสื่อมสลาย⁶ สอดคล้องกับบทความที่กล่าวถึงสภาพของดนตรีในสังคมปัจจุบันว่า ดนตรีในปัจจุบันกลายเป็นสินค้าประเภทหนึ่งที่อยู่ในตลาดการแข่งขัน เป็นการผลิตเพื่อเจาะจงกลุ่มผู้บริโภค คุณภาพของเสียงเพลงจึงไม่ค่อยสะท้อนภาพของสุนทรียภาพ บทคำร้องแต่งขึ้นขาดเนื้อหาสาระ ยังมีการผลิตเพื่อการตลาดยังมีความสับสนเพราะผู้ผลิตจะเน้นรูปร่างหน้าตาของนักร้อง แสดงลีลาเดินไปร้องไปเหมือนการแสดงอย่างหนึ่ง ผู้ที่ก้าวเข้ามาสู่วงการครั้งเดียวแล้วก็จากหายไปเพราะความนิยมเกิดขึ้นเร็วและสิ้นสุดเร็ว ดนตรีสากลเริ่มเข้ามาแทนที่ดนตรีไทยมากขึ้นแม้ว่าจะเป็นดนตรีประเภท Classic ของเพลงไทย (เดิม) ก็ตาม ยังมีความสนใจน้อยโอกาสที่จะสูญหายไปได้ง่ายโดยเฉพาะการขาดแคลนครูดนตรีไทย ขาดการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ของบ้านเมือง⁷

จากสภาพปัญหาและบริบททางสังคมของจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน ที่มีความเจริญทางเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและท้องถิ่น ทำให้วงปีพาทย์ล้านนาที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไป วงปีพาทย์ล้านนาบางคณะยังคงสืบทอดในรูปแบบดั้งเดิม โดยไม่เปิดรับการพัฒนางานในรูปแบบของการประยุกต์ และบางคณะพบสภาพปัญหาด้านการบริหารจัดการ ด้านงบประมาณ ด้าน

⁵ฉลาดชาย รมิตานนท์, ฝี่เจ้านาย, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มีเมือง, 2545), หน้า 102-103

⁶พิพัฒน์พงษ์ มาศิริ, ปี่ดก้อง : วงปีพาทย์ล้านนาในบริบทสังคมเชียงใหม่, หน้า 58.

⁷ปรีชา อุปโยคิน, ดนตรี : พหุมิติแห่งเสียงเพลง, ในดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 35, (เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2550), หน้า 19-20

กำลังคน ซึ่งการที่ไม่สามารถพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้ฟังและผู้ว่าจ้าง จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่ได้รับความนิยม ส่งผลกระทบต่อปริมาณงานและรายได้ที่น้อยลงจนไม่สามารถดำรงอยู่และเสี่ยงต่อการล้มเลิกวงไปไม่สามารถสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีอันเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาต่อไปได้

จากสภาพปัญหาของวงปีพาทย์ล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบันเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมดนตรีที่ผู้ศึกษาเห็นควรศึกษาและทำความเข้าใจในกระบวนการจัดการ เพื่อที่จะนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวงปีพาทย์ล้านนาให้คงอยู่อย่างมั่นคงสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมมาปรับประยุกต์และพัฒนารูปแบบใหม่ สร้างคุณค่า เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้กำหนดหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง“การจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวงปีพาทย์ล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่เพื่อการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม” เพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ดังกล่าวและทำการวิเคราะห์เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นแนวทางในการบริหารจัดการดนตรีล้านนาในอนาคต ผ่านการศึกษาวงปีพาทย์ล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่เพื่อเป็นต้นแบบในการจัดการพัฒนารูปแบบดนตรีล้านนาให้สามารถดำรงอยู่ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบทอดต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อศึกษาทบทวนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ คุณลักษณะและคุณค่าของวงปีพาทย์ล้านนา
- 1.2.2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพการณ์และปัญหาของการดำเนินการของวงปีพาทย์ล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่
- 1.2.3 เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวงปีพาทย์ล้านนาอย่างเป็นรูปธรรม

1.3 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

- 1.3.1 ทำให้ทราบถึงเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ คุณลักษณะ และคุณค่าของวงปีพาทย์ล้านนา
- 1.3.2 ทำให้ได้ทราบถึงสภาพการณ์และปัญหาของการดำเนินการของวงปีพาทย์ล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่
- 1.3.3 ทำให้ได้รูปแบบและวิธีการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวงปีพาทย์ล้านนาอย่างเป็นรูปธรรม

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาของศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาบริบทเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ คุณลักษณะ และคุณค่าของวงปีพาทย์ล้านนา ตลอดจนสภาพการณ์และ ปัญหาของการดำเนินการของวงปีพาทย์ล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเสนอรูปแบบ และวิธีการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวงปีพาทย์ล้านนาอย่างเป็นรูปธรรม

1.4.2 ขอบเขตของพื้นที่

การศึกษาค้นคว้านี้มีขอบเขตของพื้นที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่

1.5 นิยามคำศัพท์

วงปีพาทย์ล้านนา หมายถึง วงดนตรีปีพาทย์แบบภาคเหนือตอนบนมีชื่อเรียกตามภาษาถิ่นต่าง ๆ กัน ไป เช่น ป้าค้อง วงป้าด เต่งถั่ง ปุ่มผึ่งหรือถืดทั้ง เป็นต้น

วงปีพาทย์ล้านนาที่ได้รับความนิยม หมายถึง วงปีพาทย์ล้านนาที่ได้ผ่านการพัฒนาจากกระบวนการ จัดการ ซึ่งสามารถสนองตอบความต้องการและเป็นที่ยอมรับของสังคมในปัจจุบัน

การจัดการวงปีพาทย์ล้านนา หมายถึง การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับวงดนตรีปีพาทย์แบบภาคเหนือ เพื่อการพัฒนาและสืบสานศิลปวัฒนธรรมล้านนาให้สามารถดำรงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบ ทอดต่อไปในอนาคต

พิธีกรรม หมายถึง การปฏิบัติตามคติความเชื่อของชุมชน ในที่นี้หมายถึงพิธีกรรมทางพุทธศาสนา พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับผี และพิธีกรรมศพ

บรรเลงประโคม หมายถึง การบรรเลงเครื่องดนตรีในวงปีพาทย์ล้านนา

1.6 การนำเสนอผลการศึกษา

บทที่ 1 บทนำ

นำเสนอความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา วัตถุประสงค์ของการศึกษา ประโยชน์ที่ได้รับ การจากการวิจัย ขอบเขตของการศึกษา และนิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เป็นการศึกษาค้นคว้าและนำเสนอสถานภาพความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ คุณลักษณะ และคุณค่าของวงปีพาทย์ล้านนา รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ตลอดจนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวงปีพาทย์ล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่เพื่อการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ตลอดจนแสดงถึงกรอบแนวคิดการศึกษา

บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา

เป็นการนำเสนอถึงกระบวนการและเทคนิคที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย รูปแบบการศึกษา ประชากร และกลุ่มตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลวิธีการเก็บ รวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และแปลความ ตลอดจนการนำเสนอผลการศึกษา

บทที่ 4 การศึกษาวงปีพาทย์ล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่

เป็นการศึกษารายละเอียดของวงปีพาทย์พื้นเมืองล้านนาโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random sampling) โดยวิธีจับสลาก (Lottery) คณะวงปีพาทย์ในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 3 คณะศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของเครื่องดนตรีรูปแบบการประสมวง เครื่องดนตรี รูปแบบและเทคนิควิธีการบรรเลงบทเพลงที่ใช้บรรเลงสมาชิกนักดนตรี ตลอดจนถึงความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการของวงปีพาทย์ล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 5 การจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวงปีพาทย์ล้านนาเพื่อการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

เป็นการเสนอรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาวงปีพาทย์ล้านนาอย่างเป็นรูปธรรม

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปสาระสำคัญของการศึกษาในการทำวิทยานิพนธ์พร้อมทั้งอภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งต่อไป